

Poštnina plačana v gotovini.

Cena 2.50 Din.

OPERA

GLEDALIŠKI LIST
NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI 1934/35

NETOPIR

Premijera 2. februarja 1935

IZNAJA ZA VSAKO PREMIJERO

UREDNIK: M. BRAVNIČAR

U. S. DEPARTMENT OF AGRICULTURE

GENERAL LIST

OF THE

PLANTS OF THE UNITED STATES

NETOP

PLANTS OF THE UNITED STATES

PLANTS OF THE UNITED STATES

PLANTS OF THE UNITED STATES

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

Izhaja za vsako premijero

Premijera 2. februarja 1935

Johann Strauss: „Netopir“

Lansko leto 5. aprila (1934.) je bila šestdesetletnica Straussovega »Netopirja«. Teda dne pred šestdesetimi leti je bila v dunajskem gledališču (Theater an der Wien) krstna predstava operete, ki tudi po preteku tolikih let ni utrpela na svežosti in osvajajoči sili. Datum krstne predstave »Netopirja« je pomemben v zgodovini dunajske operete: na oder je bil postavljen vzor in tip scenskega dela, ki je pokazal pot za popolno osvoboditev in emancipacijo od tujega francoskega vpliva. Do Straussa je obvladoval Offenbach tudi dunajski operetni trg, od »Netopirja« dalje pa se je moral francoski mojster operete umakniti dunajskemu mojstru. Zdrava veselost, olimpična lahkota in vedrina Straussove muze je celo v Parizu, v Offenbachovi domovini, osvojila občinstvo, da je dnevno polnila Renaissance-theatra, kjer so uprizorili »Netopirja« že eno leto po dunajski prvi uprizoritvi. Od krstne predstave do danes je Straussova operetna mojstrovina redno na sporedih vseh gledališč, doživela pa je že nad 50 tisoč predstav, kar pomeni svojevrsten rekord in dokaz življenjske sposobnosti tega dela.

Znameniti skladatelj in dirigent Gustav Mahler je prvi odkril »Netopirja« za opero. Spoznal je umetniško vrednost Straussove mojstrovine in jo je kot prvi uvrstil v spored velikih opernih gledališč, najprej l. 1894. v Hamburgu in nekoliko pozneje na Dunaju v dvorno opero. Gustav Mahler je s tem povdaril, da je Straussova opereta enakovredna komični operi ter zasluži, da ji operna gledališča odprejo vrata in ji dajo najboljšo zasedbo opernih pevskih moči.

Značilno je, da »Netopir« ni bil deležen pri prvih uprizoritvah tistega priznanja in uspeha, ki bi ga zaslužil. Občinstvo je delo sicer nagradilo pri krstni predstavi z bučno pohvalo, vendar je ta veljala bolj skladatelju poljudnih valčkov- kakor tvorcu operete in mojstru odra, Kritika je splošno odklonila libreto. V prvem letu je »Netopir« doživel komaj 16 ponovitev, to je malo več, kakor popolen neuspeh. Šele po velikih uspehih na inozemskih odrih se je »Netopir« utrdil tudi na Dunaju. Od tega časa dalje pa je »opereta vseh operet« ohranila do danes, kljub jazzu in kljub vsem novostim v

tem žanru, svoje trdno stališče. Postala je celo klasična in vzor dunajskega tipa, ki je do sedaj še nihče ni prekosil.

*

Johann Strauss (sin) je bil rojen 25. oktobra 1825. na Dunaju. Njegov oče je bil znani skladatelj plesov Johann Strauss (oče), ki dolgo časa ni dovolil, da bi se njegov sin posvetil glasbi in jo izbral za svoj življenjski poklic. Naskrivoma, brez očetovega dovoljenja, je mali Strauss vadil na klavirju in violini, šele pozneje, ko je oče uvidel, da ne more v sinu zadušiti ljubezni do glasbe, mu je dovolil ta študij. Leta 1844., ko je bil star 19 let, je nastopil J. Strauss prvič na koncertu. Na tem koncertu je dirigiral tudi svoj prvi valček. V prvih dvajsetih letih delovanja, do svojega 39. leta, je napisal nad 300 plesnih skladb, med katerimi je iz te njegove prve dobe tudi valček »Ob lepi modri Donavi«.

Zanimivo je, kako je prišel Strauss do operete. Skladatelja valčkov je začela siliti k odru njegova prva žena Jetty Treffz. Strauss ni zrastle kot gledališki človek, oder ni bil njegov ideal. Ko je začel misliti na opereto, je bil star že 46 let, torej v letih, ko so bili drugi operetni skladatelji (n. pr. Offenbach) že na višku slave in uspehov. Straussova žena Jetty in Offenbach sta priganjala kralja valčkov, da se je sploh lotil operete. Tako je postal, ne da bi slutil, povzročitelj dunajske operete francoski operetni kralj Offenbach. Nekoč mu je rekel: »Vi bi morali pisati operete! Pripraven ste za to!«

Ampak pot do odra je bila težja, kakor je mislil skladatelj. Prva opereta »Vesele dunajske žene« je izginila v arhivu gledališča, da jo še do danes niso mogli več najti. Še pred tem Straussovim operetnim prvencem pa mu je njegova žena poizkusila ukladati težko pot do odra na ta način, da je skrivaj nosila njegove skladbe ravnatelju »Theater an der Wien« Steinerju, ki je skladbam podložil tekst in jih nato poizkusno uprizoril. S tako poizkusno uprizoritvijo so nekega dne presenetili avtorja, ki je videl, da bi komponiranje operet šlo prav gladko izpod rok. Ravnatelj gledališča se je hotel za vsako ceno osvoboditi Offenbacha in ni popustil. Imel je libreto »Indigo in 40 roparjev«, h kateremu je hotel glasbo dunajske krvi, da bi se z njo rešil pariškega importa. Strauss je napisal glasbo in opereta je imela ogromen uspeh. To je bila zmaga brez Offenbacha in nad Offenbachom. Kritika je odklonila libreto, ampak Dunajčani se vriskali od veselja in navdušenja. V poznejši predelani izdaji so to opereto prekrstili v »Tisoč in ena noč«. Datum premijere »Indigo in 40 roparjev« 10. februarja 1871. je pomemben v zgodovini klasične dunajske operete — na njen rojstni dan je bila »cancanška Francija gospoda Jacquesa Offenbacha zadeta v srce...«

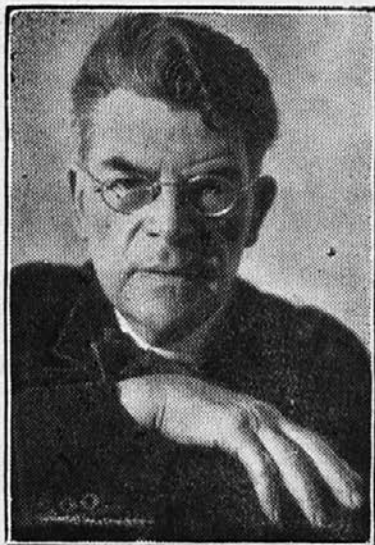
Dunajski opereti je bil postavljen trdni temelj.

*

J. Strauss je napisal 17 operet. Največ uspeha je imel poleg »Netopirja« edinole še s »Ciganom baronom«. Glasba vseh je kvalitetna in dobra, da pa ostale operete niso tako uspele kakor »Ne

topir« in »Cigan baron«, so bili krivi slabi libreti. Strauss je bil star 48 let, ko je pisal »Netopirja«, torej v najboljši moški dobi. Nikdar več ni dobil tako dobrega libreta, zato tudi ni mogel pozneje več doseči višine in harmonične zaokroženosti ter skladnosti med tekstom in glasbo, kakor v »Netopirju«.

Libreto »Netopirja« je bil spisan po vaudevilleu »Reveillon«. Napisala sta ga znana libretista Meilhac in Halévy. V Parizu je imel velik uspeh, zato ga je pridobil za svoje gledališče tudi ravnatelj »Theatera an der Wien«. Ker ravnatelj Steiner ni vedel, kaj bi z njim začel, ga je ponudil Straussu. Francosko knjigo sta predelala za dunajski okus domača pesnika Haffner in Genée. Malo zanimivo Fanny v »Reveillon« sta prelevila v brhko Rosalindo, kmečko deklico Pernette pa v pikantno dunajsko sobarico Adelo i. t. d. Sre-

Dr. Karl Hagemann

dišče vsega dejanja je ples pri princu Orlofskiju; prvo dejanje je priprava na ta ples in tretje dejanje maček po plesu.

Tako je prišel Strauss po naključju in ovinkih do najboljših libretistov tistih časov, do Offenbachovih sodelavcev.

Strauss se je z vso vnemo lotil dela, niti svoje hiše ni več zapustil. V šestih tednih, v dvainštiridesetih nočeh je dovršil partituro — ravno zadnji dan leta 1873., na Silvester je napisal zadnje takte svojega dela, v katerem ni ničesar fraza, temveč vsak takt je poln Straussove krvi in iskrenosti. Francoska gracia in dunajska brezskrbnost se družita v tem delu tako srečno, da se izpopolnujeta do največje mere. Strauss je z »Netopirjem« dvignil opereto do glasbene komedije. Njegova komedija brezskrbnosti in lahke filozofije je v današnjih časih prav tako dobrodošla, kakor pred šestdesetimi leti.

Dr. Karl Hagemann

Režiser in gledališki strokovnjak dr. Karl Hagemann je bil najprej asistent na vseučilišču v Heidelbergu in nato urednik podlistka nekega velikega renskega časopisa. Na podlagi svojih knjig »O režiji« in »Igralska umetnost« je bil imenovan za upravnika dvornega gledališča v Mannheimu. Od tu je prišel kot naslednik barona Bergerja na nemško gledališče (»Deutsche Schauspielhaus«) v Neumburg. V svetovni vojni je bil kot stotnik in poveljnik baterije le kratek čas, ker so ga že l. 1915. odpoklicali da je spet prevzel vodstvo mannheimskega gledališča. Po revoluciji (1920.) je bil imenovan za upravnika državnega gledališča v Wiesbadenu, katerega je vodil do l. 1927. Sedaj se je posvetil radiu, ki je z naglico pridobival na vedno večjem pomenu: najprej kot intendant berlinske oddajne postaje, pozneje pa kot dramski režiser in predavatelj na skoro vseh nemških oddajnih postajah. Priložnostno je kot gost insceniral na velikih nemških odrih, med drugimi na državni in mestni operi v Berlinu, na »gledališko znanstvenem zavodu« berlinske univerze pa deluje kot docent z vso vnemo že več let.

Dr. Karl Hagemannove znanstvene knjige in spisi o gledališču, režiji in igralski umetnosti zavzemajo v tej stroki eno prvih mest. Izmed njegovih številnih knjig so posebno pomembne že omenjeni »O režiji« in »Igralska umetnost«, ter široko zasnovana priročna knjiga nemškega gledališča »Odrska umetnost«, ki vsebuje razne študije o režiji in igralski umetnosti. Dr. Hagemann je tudi mnogo potoval. Plod mnogih svetovnih potovanj je njegova obširna knjiga »Igre narodov« (»Spiele der Völker«), v kateri so izčrpno obravnavani na podlagi lastnih doživljajev plesi, gledališča in glasba tujih narodov, predvsem Indov, Japoncev in Kitajcev.

Dr. Karl Hagemann:

K inscenaciji „Netopirja“

Pri inscenaciji, posebno starejših stvari, je mnogokrat potrebno tudi izboljšane oziroma revizija odrskega dela. V takem primeru postane režiser obenem dramaturg: predelovatelj teksta, ki pride v poštev za uprizoritev. Okus, mentaliteta, politični, svetovni in čistočloveški nazori posameznih dob se menjajo in izpreminjajo naproti vsem življenjskim vprašanjem, kakor človeštvo, ki jih ustvarja. To dejstvo mora upoštevati tudi gledališče, saj pravi že Shakespeare v »Hamletu«, da naj bo gledališče zrcalo dobe.

Za nami še niso daleč dnevi, ko so režiserji svoje dramaturške pravice izrabljali več, kakor je bilo potrebno. Zadovoljili se niso samo z retušami dialoga, s krajšavami ali s previdnimi izpremembami v dramaturški strukturi ter priložnostnimi pripomočki v smislu moderne odrske tehnike, temveč se niso strašili niti pri priznanih mojstrovinah operne literature ali drame posegati v umetniški or-

ganizem od genija koncipiranega odrskega dela in ga z operativnimi posežki resno ogrožati ali uničiti — samo da so lahko uveljavili in uresničili svoj lastni režijski domislek na račun avtorja, ki se ni mogel več braniti, ker je že davno umrl. Tako so n. pr. v Berlinu postavili na oder krasno Offenbachovo opero »Hoffmannove pripovedke« in jo z raznimi vložki in z novo pripisanimi scenami na vrtilnem odru nekega ogromnega gledališča spačili do štiri ure trajajočega nestvora. Podobno so napravili tudi z »Netopirjem«, kateremu so dodali popolnoma nove figure in ga tako izoblikovali, da so se slike vrstile in odigravale v obliki revije. Takšno početje ne moremo odobravati ne z umetniškega ne s človeškega stališča. Režiser naj bo služabnik dela — prav tako, kakor dirigent, igralec ali pevec ter arhitekt, krojač kostimov in kakor tudi vsi drugi odločujoči in odgovorni funkcionarji odra. Biti mora važen služabnik, poln odgovornosti ter čim bolj bogat z domisleki glede inscenacije, toda v resnici služabnik. Njegova naloga mora biti v tem, da presadi v scenično prikazno obliko vsako delo pesnikovega in glasbenikovega genija. Varovati mora popolnoma osnovne koncepcije dela, ki ga je dobil v svoje roke.

Po teh načelih sem predelal in insceniral »Netopirja« za režijo v slovenskem Narodnem gledališču. Najmanjšega razloga ne najdem, da bi prelomil tridejansko osnovo celote in ji dal z dodatki nove Straussove glasbe ali z brisanjem posameznih mest izvirnika novo dramaturško strukturo. Libreto »Netopirja« velja splošno in upravičeno za enega izmed najboljših libretov v operetni literaturi: vsa tri dejanja so scenično-arhitektonsko izvrstna grajena, partitura pa je mojstrovina, ki ne potrebuje razen nekaterih malenkostnih krajšav nobenih drugih posežkov dramaturga. Predvsem je neumestno in odveč »zboljšanje« tako originalne, jasne in prav v svoji poljudni preprostosti tako učinkovite instrumentacije s harfnimi glisandi, sordiranimi trompetami in sploh z raznimi harmoničnimi elementi, ki niso svojstveni Straussovi dikciji in njegovemu načinu dela.

Slog »Netopirjeve« inscenacije zraste sam po sebi iz zasnove in oblikovanja libreta, kakor tudi iz imenitne glasbe dunajskega mojstra, ki temu oblikovanju in zasnovi ustreza. Podlaga opereti je francoska veseloigra »Le Reveillon« od Meilhaca in Halevyja, ki sta jo predelala Haffner in Genée v operetno obliko ne da bi bistveno spremenila dejanje in vrstni red posameznik slik. Na ta način je nastala komedija z glasbo, in sicer družabna komedija — kakor je, čeprav na drug način in za druge čase Mozartov »Figaro« družabna komedija z glasbo (po Beaumarchaisju). Tudi »Netopir« se mora inscenirati kot družabna komedija — kot zelo eleganten, vesel in navdušujoč košček evropske družbe iz osemdesetih let prejšnjega stoletja, pri kateri daje režiserju navodila in smer edinstveno očarujoča glasba, ki je niti mojster sam ni več dosegel. Navsezadnje mora prav tako, kakor pri Wagnerjevem »Parsifalu«, tudi pri Straussovem »Netopirju« inscenacija zrasti iz duha glasbe. Klasično delo dunajske operetne literature nima v svojem slogu izvedbe prav za prav nič skupnega z moderno revialno opereto, marveč

zahteva od tvorne sile in igralske volje igralcev in pevcev zelo mnogo. Nič ni zatorej čudnega, če si prizadevajo danes največja evropska gledališča, kakor n. pr. dunajska in berlinska državna opera, da slogovno pravilno uprizorijo »Netopirja«. Niti najpomembnejši operni dirigenti, začeniši se pri Gustavu Mahlerju, ne cincajo, kadar gre za scensko oživiljenje te glasbene dramske mojstrovine lahke muzike.

Kritike ob premijeri „Netopirja“

Eduard Hanslick v »Neue freie Presse« 7. aprila 1874.

Situacije, ki se morejo samo za silo imenovati muzikalične, se tu vrstijo druga za drugo ob dialogu, polnem grozanskih neokusnosti; slabi dovtipi in še slabše kvante se preganjajo kakor mrčes na nečistem kraju. Nam je povsem jasno, da se je patentiranim strokovnjakom dunajskega gledališča (Theater an der Wien) popolnoma izmuznilo spoznanje možnega in nemožnega, pristojnega in nepristojnega, če so s takim spoznanjem bili sploh kedaj obdarjeni. V kakšni spakedravščini so ti zastrupljevalci jezika pesnili svoje verze, je komaj mogoče povedati; to je pač mogoče uživati samo v naravni lepoti; pri vsakem koraku te te rime klofutajo, kakor n. pr.:

Bratec moj, le z menoj
to souper bo nocoj!

Naravnost nerešljiva uganka je, da je mogoče pisati k takim besedam glasbo in da se glasbena misel, ki se je porodila v skladateljevi glavi, ni rajši izpuhtela v prazen nič, preden bi se naslonila na takšne plitkosti...

Glasbenik meče opojne cvetlice na libretistove grehe. On je obdaril odraslega otroka s tako bogato glasbeno doto, da mu ne bo manjkalo ljubimcev...

... Kje drugje bije ob tej uri čuvstvo in dobrovoljnost Dunajčana, kje pihlja tisti mlačni dunajski vetrič, ki je nekdanj vzgojil tako mnogo lepih pesmi, kje, če ne prav v Straussovem valčku? Strauss da svojim plesom neko svojstveno poezijo: lahka kri, razkričana dunajska kri, žubori v njegovih melodijah; kako pogosto pa najde pravi ton najtoplejšega občutja, notranje refleksije, kako pogosto ume izvabljati sanjavo čutne in čuvstvene glasove, ne da bi se dal zmotiti od silovitega ritma. Tako dober ples, ki je tako bogat z izrazom v melodiki, spada nedvomno tudi na oder...

*

Dunajska »Sonn- und Montags- Zeitung«, dne 6. aprila 1874.

Theater an der Wien. Triumph! Zmaga na vsej črti! Kako so ga pozdravili Dunajčani? Tako, kakor je bilo pač pričakovati, z odo-

bravanjem, da se je hiša tresla. Od trenutka, ko se je pokazal pri dirigentskem pultu Joh. Strauss, pa do konca opere, so se neprenehoma vrstile salve aplavzov za srečnega zmagovalca.

*

»Illustrierte Wiener Extrablatt«, 8. aprila 1874.

Tekst, ki ga je predelal Haffner, je vzet po francoski veseloigri »Reveillon« in je napram drugim priskutnim operetnim budalostim še dosti pameten.

... Majhni režijski nedostatki, niso mogli zmanjšati eminentnega uspeha Straussove neizčrpne iznajdljivosti in sijajne uprizoritve te operete: bila je zmaga na vsej črti.

*

Ziehrerjeva »Deutsche Musikzeitung« 11. aprila 1874. leta.

... Tudi topot ni libreto nič prida. »Netopir« je opereta v fraku, te pa navadno niso pri naših pevcih posebno slavnostne. »Netopir« je vglasbena veseloigra in ni kot taka prava opereta.

... Glasba je mična, ampak manjka ji prostega poleta. Oprema je sijajna, z inscenacijo so se potrudili, vendar res novih reči nismo videli.

... Pri vsem tem pa je opereta predolga; nepotrebnih glasbenih točk kar mrgoli, prav tako mrgoli tudi polno nepotrebnih oseb. Poskrbeti so morali za dodatke, za te pa so se brigali več, kakor je bilo treba. Garnitura je večja kakor beefsteak!

Priznanja Straussovi muzi

Richard Wagner:

En sam Straussov valček nadkriljuje s svojo ljubkostjo, uglajenostjo in resnično glasbeno vrednostjo večino inozemskih fabrikatov.

*

Arturo Toscanini:

Johann Strauss pomeni zame Dunaj. Še vedno je v zraku tega mesta čar njegove neminljive silfidične melodike. Občudujem ta glasbeni genij.

*

Felix v. Weingartner:

Zame ima Straussov valček nekaj tragičnega; omami nas do nezavesti, kakor ples nad prepadom.

*

Clemens Krauss:

Johann Straussova glasba je ozračje, iz katerega črpamo najboljše muzikalnost, izvirek, ki nikoli ne usahne in ki ostane večno čist.

Wilhelm Kienzl:

»Netopir« je genialno delo v operetni tvorbi, ki bo gotovo tudi vedno takšno ostalo.

*

E. W. Korngold:

Partituro »Netopirja« uvrstimo lahko med najbolj inspirirane veseloigrske glasbe vseh narodov, pa naj že naštevamo brez izbire »Brivca Seviljskega«, »Vesele žene«, »Fra Diavola«, »Carja in tesarja« ali »Prodano nevesto«. Bati se ji ni treba niti najvišje primerjave z Mozartom. Nič skupnega nima z ničemer, kar danes razumemo pod operetno glasbo. Ona je mojstrovina sui generis, na višku tehnike nemške in francoske komične opere svojega časa. Mlada je in takšna bo tudi ostala, ker je pritekla iz najčistejšega izvirka genialne glasbene iznajdljivosti; jasna, izvrstna, osvežujoča planinska voda, a hkratu peneči se francoski šampanjec.

Prihodnji operni spored

Prihodnja premijera v operi bo »Francesca da Rimini«, delo sodobnega italijanskega opernega skladatelja R. Zandonaija. V glavnih vlogah sodelujejo Gjungenac-Gavellova, Gostič in Primožič. Glasbeno vodstvo ima ravnatelj M. Polič.

Prva operetna novost pa bo »Danes bomo tiči«, ki je prirejena po Nestroyjevi veseloigri z glasbo Johanna in Josipa Straussa.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Matija Bravničar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

Kolinska

CIKORIJA

KOLINSKA
CIKORIJA

je naš

pravi

domači
izdelek

Priporoča se Vam

»SLAVIJA«

Jugoslovanska zavarovalna banka d. d. v Ljubljani

za zavarovanje

proti oškodovanju vsled požara, eksplozije, kraje, toče, nesreč itd.
na zgradbah, opremi, tvornicah, avtomobilih kot tudi na lastnem
telesu in življenju

Podružnice: Beograd, Sarajevo, Zagreb, Osijek, Novi Sad, Split

Glavni sedež: Ljubljana, Gosposka ulica 12

Telefon številki 2176 in 2276

„Sem samo
pal
človeka“

ČE NIMAM DOBRE KAVE
DOBITE DNEVNO SVEŽE PRAŽENO LE

PRI TVD. **B. MOIHO**
LJUBLJANA, VODNIKOVA TRG 5.

„V. BIZJAK“

dvorni dobavitelj

keksi in biskviti

so

prvovrstni!